

# 18

## Fair Trade, czyli Sprawiedliwy Handel – w kierunku zrównoważonej gospodarki rynkowej

<https://doi.org/10.18559/978-83-8211-245-0/18>

### Fair Trade – towards sustainable market economy

**Abstract:** The aim of this chapter is to explain the role of Fair Trade movement and market in transition towards a sustainable market economy. To achieve this goal, first the idea, definitions and aims of Fair Trade are analysed. Second, on that basis the role of Fair Trade in achieving the Sustainable Development Goals is explored. Third, it is analysed in which way the Fair Trade certification schemes introduce on the market values important for sustainable development. And fourth, is explained how the sustainable business models of Fair Trade enterprises being the members of World Fair Trade Organization may contribute to sustainable transition. It is concluded that Fair Trade initiative plays an important role in transition towards sustainable market economy, introducing such values as responsibility, altruism and solidarity directly into the market in various ways. On the one hand, Fair Trade organisations undertake social actions aimed at making the society, i.e. consumers and politicians, aware of global challenges and the possibility of counteracting them both through responsible consumer decisions and the creation of certain top-down regulations conducive to the realization of SDGs. On the other hand, the very existence of this market influences the awareness of all market participants, thanks to advertisements for Fair Trade products, showing what socially responsible production is all about, and what kind of problems are counteracted by sustainable business models like Fair Trade enterprises, or the use of Fair Trade product certifications.

#### Sugerowane cytowanie:

Śliwińska, M. (2024). Fair Trade, czyli Sprawiedliwy Handel – w kierunku zrównoważonej gospodarki rynkowej. W: J. Cabańska, D. Czyżewska-Miształ i G. Mazur (red.), *Droga do zrównoważonej gospodarki światowej* (s. 232–242). Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu. <https://doi.org/10.18559/978-83-8211-245-0/18>



Ta książka jest udostępniana na licencji Creative Commons – Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 4.0 Międzynarodowe

**Keywords:** Fair Trade, sustainable transition, sustainability, sustainable development, responsible production, responsible consumption.

## Wstęp

W ostatnich dziesięcioleciach jesteśmy świadkami narastających wyzwań globalnych o charakterze gospodarczym, społecznym i środowiskowym, stwarzających poważne zagrożenia dla naszej cywilizacji. Pomimo ogromnego postępu gospodarczego i technologicznego oraz licznych wysiłków rządów krajowych i organizacji międzynarodowych około 10% światowej populacji głoduje, ponad 25% doświadcza niedożywienia strukturalnego, a blisko ok. 30% jest pozbawiona bezpieczeństwa żywnościowego (Caparrós, 2020; FAO, 2022). Oznacza to m.in. fatalne warunki życia i pracy, brak odpowiedniej opieki zdrowotnej, marginalizację lub różne formy współczesnego niewolnictwa (Bales, 2004; Bales i Cornell, 2008; LeBaron, 2020; Siddharth, 2017). Nierówności dochodowe rosną nie tylko między krajami globalnego Południa i Północy, ale także w krajach rozwiniętych (Chancel i in., 2022; Milanovic, 2016; Pikkety, 2014; WEF, 2023). Jednocześnie środowisko naturalne jest degradowane i zanieczyszczane, zasoby niezbędne do życia i rozwoju wyczerpują się, a zmiany klimatu postępują w alarmującym tempie. Dlatego istnieje szeroki konsensus na temat konieczności transformacji funkcjonowania rynków w kierunku odpowiadającym potrzebie zrównoważonego rozwoju. Inicjatywa Sprawiedliwego Handlu może odegrać ważną rolę w tym procesie, gdyż przyczynia się do realizacji wielu celów zrównoważonego rozwoju (CZR) ustanowionych przez ONZ dzięki wprowadzeniu na rynek takich wartości jak solidarność, odpowiedzialność czy altruizm. Ponadto rynek Sprawiedliwego Handlu stanowi przykład rynku zrównoważonego (Śliwińska, 2022a, 2022b). Z powyższych względów celem niniejszego rozdziału jest ukazanie roli, jaką Sprawiedliwy Handel może odegrać w budowie zrównoważonej gospodarki rynkowej.

### 18.1. Sprawiedliwy Handel – idea, definicje, cele

Sprawiedliwy Handel to polski odpowiednik pojęcia *Fair Trade*<sup>1</sup>. Oznacza ono

---

<sup>1</sup> Ze względu na to, że najbardziej popularne oznakowania Sprawiedliwego Handlu zawierają najczęściej w swojej nazwie oba słowa, „fair” i „trade”, również w Polsce pojęcie Fair Trade jest na tyle popularne, iż stosuje się je wymiennie z jego polskim odpowiednikiem – Sprawiedliwy Handel. Przy czym „Fair Trade” pisane oddzielnie odnosi się do ruchu społecznego i rynku Sprawiedliwego

oddolną inicjatywę społeczno-gospodarczą o charakterze międzynarodowym, którego głównym celem jest walka ze skrajnym ubóstwem poprzez włączanie najuboższych i zmarginalizowanych producentów, w szczególności z globalnego Południa, do systemu handlu międzynarodowego tak, by odnosili oni z tego większe niż dotychczas korzyści – by zapłata za produkty pokrywała koszty działalności i pozwalała zaspokoić podstawowe życiowe potrzeby producentów i pracowników (Śliwińska, 2022b).

Określenie Sprawiedliwego Handlu mianem inicjatywy pozwala na postrzeganie go jednocześnie jako ruchu społecznego oraz rynku, który przez ten ruch został stworzony. Organizacje i przedsiębiorstwa Sprawiedliwego Handlu zrzeszone w ramach kilku globalnych sieci zdefiniowały *Fair Trade* jako

(...) partnerstwo w handlu, opierające się na dialogu, przejrzystości i szacunku, w którym dąży się do większej równości w handlu międzynarodowym. Przyczynia się do zrównoważonego rozwoju przez oferowanie lepszych warunków handlowych dla marginalizowanych producentów i pracowników, szczególnie na Południu. Organizacje Fair Trade (wspierane przez konsumentów), aktywnie angażują się w podnoszenie świadomości i kampanie na rzecz zmian zasad i praktyki konwencjonalnego handlu międzynarodowego (Międzynarodowa Karta Sprawiedliwego Handlu, 2018, s. 11).

Cele Sprawiedliwego Handlu dobrze odzwierciedla tytuł wspomnianej wyżej Międzynarodowej Karty Sprawiedliwego Handlu z 2018 roku: „Jak globalny ruch na rzecz Sprawiedliwego Handlu dąży do osiągnięcia sprawiedliwości, równości i zrównoważonego rozwoju ludzi i planety”. Jej sygnatariusze podkreślają rolę tworzenia warunków dla Sprawiedliwego Handlu, dążenia do inkluzywnego wzrostu gospodarczego, zapewnienia godziwych warunków pracy i wspierania wysiłków na rzecz lepszych zarobków i płac, wzmocnienia pozycji kobiet, ochrony praw dzieci i inwestowania w następne pokolenia, dbałości o różnorodność biologiczną i środowisko naturalne, wpływu na politykę publiczną czy angażowania obywateli w budowanie sprawiedliwego świata. Inicjatywa ta skupia się na aspektach ekonomicznych i społecznych zrównoważonego rozwoju, jednak z zaznaczeniem, że dobrobyt ludzi zależy w dużym stopniu od środowiska, w jakim żyją. Dlatego w swych celach i działaniach uwzględnia w coraz większym stopniu również aspekty środowiskowe.

W praktyce realizacja celów Sprawiedliwego Handlu przebiega w dwóch nurtach. Nurt „tradycyjny” opiera się na działaniach organizacji i przedsiębiorstw Sprawiedliwego Handlu skupionych wokół Światowej Organizacji Sprawiedliwego Handlu (World Fair Trade Organization, WFTO), których celem istnienia i misją jest realizacja celów Fair Trade, i które całą swą działalność podporządkowują tej idei i 10 zasadom Sprawiedliwego Handlu (punkt 4, tabela 3). Z kolei nurt „wolnorynkowy” (Dalvai, 2012) opiera się na certyfikatach produktowych, które potwierdzają, że stosowane przy ich wytwarzaniu surowce (np. kakao, kawa, cukier)

---

Handlu, natomiast „Fairtrade” pisane łącznie jako jeden wyraz – odnosi się do najbardziej znanego systemu certyfikacji produktowej Sprawiedliwego Handlu (oznakowanie FAIRTRADE).

spełniają określone przez organizacje Fair Trade kryteria ujęte w ekonomiczne, społeczne i środowiskowe standardy certyfikacyjne (punkt 3).

Oba nurty przenikają się jednak wzajemnie dzięki istnieniu takich organizacji, które z jednej strony podporządkowały całą swoją działalność idei Sprawiedliwego Handlu i są na przykład członkami WFTO, a z drugiej – poddają certyfikacji Fair Trade wszystkie lub część oferowanych przez siebie produktów.

## 18.2. Rola Sprawiedliwego Handlu w realizacji celów zrównoważonego rozwoju

Zdaniem Ehrlicha (2018, s. 21) Sprawiedliwy Handel wyraża obawy dotyczące wpływu handlu na środowisko, standardy pracy i prawa człowieka za granicą w połączeniu z chęcią podjęcia działań w celu złagodzenia tych skutków. Jednocześnie na różne sposoby realizuje cele zrównoważonego rozwoju, co stało się przedmiotem wielu analiz (Hudson i in., 2013; Linton, 2012;). W szczególności podkreśla się jego wpływ na realizację celów: 1, 2, 5, 10, 12, 13, i 17 (FTAO, s. 7; Ribeiro-Duthie i in., 2020; Sadekin i in., 2021; Tallontire i Anderson, 2020, s. 1–7), co szczegółowo ukazuje tabela 18.1. Podkreślić jednak należy, że ze względu na dużą współzależność poszczególnych CZR przedstawione poniżej rozgraniczenie jest pewnym uproszczeniem, a pośrednie skutki funkcjonowania inicjatywy Fair Trade dotyczą większości celów zrównoważonego rozwoju.

**Tabela 18.1. Sprawiedliwy Handel a cele zrównoważonego rozwoju**

Poszczególne cele zrównoważonego rozwoju	Cele i zasady działania Sprawiedliwego Handlu
1. Koniec z ubóstwem	Głównym celem Sprawiedliwego Handlu jest walka ze skrajnym ubóstwem w państwach globalnego Południa i zabezpieczenie praw i środków do życia zmarginalizowanych producentów i pracowników
2. Zero głodu	Warunki handlowe oferowane przez kupujących w ramach Sprawiedliwego Handlu umożliwiają producentom i pracownikom utrzymanie stałego źródła utrzymania
5. Równość płci	Kobiety otrzymują takie samo wynagrodzenie jak mężczyźni za taką samą pracę i w pełni uczestniczą w decyzjach dotyczących wykorzystania korzyści płynących z produkcji i z relacji w ramach Sprawiedliwego Handlu
8. Wzrost gospodarczy i godna praca	Sprawiedliwy Handel opiera się na pisemnych umowach, które zapewniają przestrzeganie godnych warunków pracy, określają wzajemnie uzgodnioną cenę i warunki płatności oraz odpowiedni czas realizacji
10. Mniej nierówności	Sprawiedliwy Handel dąży do większej sprawiedliwości w handlu międzynarodowym, rozumianej jako bardziej sprawiedliwy podział zysków w ramach całego łańcucha dostaw. Łączy tym samym cele wszystkich tych z globalnej Północy, którzy dążą do większego zrównoważonego rozwoju i sprawiedliwości, z potrzebami wszystkich tych z globalnego Południa, którzy najbardziej potrzebują tych zmian

Tabela 18.1 – cd.

Poszczególne cele zrównoważonego rozwoju	Cele i zasady działania Sprawiedliwego Handlu
12. Odpowiedzialna konsumpcja i produkcja	Sprawiedliwy Handel pomaga konsumentom dokonywać wyborów zgodnych z zasadami zrównoważonego rozwoju, dzięki czemu producenci otrzymują bardziej uczciwe ceny, co zwiększa ich zdolność do wdrażania wzorców zrównoważonej produkcji
13. Działania w dziedzinie klimatu	Sprawiedliwy Handel promuje zrównoważone praktyki rolnicze i daje małym producentom narzędzia do radzenia sobie ze zmianami klimatycznymi
17. Partnerstwa na rzecz celów	Sprawiedliwy Handel to partnerstwo handlowe na rzecz zmian i zrównoważonego rozwoju poprzez handel, które angażuje obywateli, rządy, konsumentów i producentów, a także przedsiębiorstwa

Źródło: opracowanie własne na podstawie (FTAO, 2019).

### 18.3. Certyfikaty Fair Trade narzędziem wprowadzania na rynek wartości związanych ze zrównoważonym rozwojem

Ze względu na współlistnienie wspomnianych wyżej dwóch nurtów Sprawiedliwego Handlu, istnieją dwa zasadnicze sposoby określania, czy produkt spełnia kryteria Fair Trade i czy w związku z tym można go uznać za produkt Sprawiedliwego Handlu. W ramach nurtu „wolnorynkowego” istnieją różne systemy certyfikacyjne Sprawiedliwego Handlu (tabela 18.2). Gdy produkt czy surowiec przejdzie pomyślnie proces certyfikacji, przedsiębiorstwo ma prawo na jego opakowaniu lub opakowaniu produktu, który z niego powstał, umieścić odpowiednie oznakowanie Fair Trade. Pozwala to konsumentom dowiedzieć się, które towary na półkach supermarketów spełniają kryteria Sprawiedliwego Handlu. Jednocześnie systemy certyfikacji Sprawiedliwego Handlu umożliwiają firmom rozszerzenie ich konwencjonalnego asortymentu o jeden lub więcej produktów Sprawiedliwego Handlu bez znaczącej zmiany ich modelu biznesowego.

Poszczególne systemy certyfikacyjne różnią się jednak między sobą np. zakresem geograficznym czy typem organizacji, które obejmują. Na przykład Fairtrade International i SPP certyfikują tylko produkty pochodzące z państw globalnego Południa, natomiast Fair for Life, Fair Trade USA, Naturland Fair obejmują również produkty z państw globalnej Północy, uznając, że ubodzy i zmarginalizowani producenci znajdują się na całym świecie, a nie tylko w najuboższych państwach. Uwagę zwraca również to, że niektóre systemy certyfikacyjne, np. Naturland Fair, łączą wymogi Sprawiedliwego Handlu z wymogami produkcji ekologicznej. Inną istotną różnicę stanowi podejście podmiotowe, tzn. czy certyfikacją mogą być objęci tylko drobni producenci rolni, czy również inne podmioty, np. duże plantacje kawy korzystające z pracy najemnej, jak czyni to np. Fair Trade USA (Commerce Équitable i in., 2019, s. 47–59, 98).

**Tabela 18.2. Najbardziej znane oznakowania Sprawiedliwego Handlu**

Nazwa	Oznakowanie
ATES – Association for Fair and Sustainable Tourism	
Fair for Life	
Fairtrade International	
Fair Trade USA	
Naturland Fair	
SPP – Small Producers' Symbol	

Źródło: opracowanie własne na podstawie (Commerce Équitable i in., 2019).

Najbardziej znanym i rozpowszechnionym na świecie oznakowaniem Sprawiedliwego Handlu jest znak FAIRTRADE, którego właścicielem jest Fairtrade International, międzynarodowa organizacja, która ustala normy, jakie muszą spełniać produkty korzystające z takiego oznakowania. Standardy te są szczegółowo sformułowane dla różnych grup docelowych i obejmują wszystkie trzy kryteria: ekonomiczne, społeczne i środowiskowe.

**Kryteria ekonomiczne** obejmują:

- cenę minimalną Fairtrade, której celem jest umożliwienie pokrycia kosztów zrównoważonej produkcji, długoterminowego planowania rozwoju oraz stanowiącej zabezpieczenie dla producentów na wypadek spadków cen na rynkach;
- premię Fairtrade, nazywaną często premią rozwojową, która stanowi dodatkowe fundusze (oprócz ceny skupu upraw) wypłacane producentom (kwota zależna od wielkości sprzedaży), przeznaczone na finansowanie wybranych przez nich projektów rozwojowych w obszarach biznesowych i społecznych;
- wymóg długoterminowych relacji biznesowych;
- przedpłaty na życzenie producentów, gdy wymaga tego ich szczególna sytuacja.

**Kryteria społeczne** obejmują m.in.:

- zakaz korzystania z pracy przymusowej czy pracy dzieci;
- w przypadku drobnych producentów wymóg:
  - demokratycznej samoorganizacji (zazwyczaj w formie spółdzielni),
  - wspólnego podejmowania decyzji (np. w sprawie rozdysponowania premii Fairtrade),
  - przejrzystości,
  - zakaz dyskryminacji (np. konieczność równouprawnienia płci);
- w przypadku plantacji zatrudniających pracowników:
  - zakaz wszelkich form dyskryminacji w procesie zatrudniania, wypłatę wynagrodzenia co najmniej równego krajowej lub regionalnej płacy minimalnej,
  - prawo do zrzeszania się pracowników i rokowań zbiorowych,
  - bezpieczeństwo i higienę pracy,
  - udział pracowników w zarządzaniu uzyskaną premią Fairtrade.

**Kryteria środowiskowe** obejmują:

- przyjazne dla środowiska metody produkcji,
- odpowiedzialne zarządzanie wodą i odpadami,
- zachowanie bioróżnorodności i żyzności gleby,
- ograniczenie stosowania pestycydów i agrochemikaliów,
- zakaz stosowania szeregu niebezpiecznych chemikaliów i organizmów modyfikowanych genetycznie (GMO),

- zachęcanie do rolnictwa ekologicznego, w tym poprzez oferowanie wyższych cen minimalnych Fairtrade za certyfikowane uprawy ekologiczne (Fairtrade International, 2024; Fairtrade Polska, 2024).

#### **18.4. Zrównoważone modele biznesu na przykładzie przedsiębiorstw Sprawiedliwego Handlu**

Sprawiedliwy Handel przyczynia się do transformacji w kierunku zrównoważonej gospodarki rynkowej również dzięki funkcjonowaniu przedsiębiorstw Fair Trade zrzeszonych w ramach WFTO i stanowiących doskonały przykład zrównoważonych modeli biznesu. Podporządkowują one bowiem idei Sprawiedliwego Handlu wszystkie aspekty swojej działalności, dzięki czemu każdy, a nie tylko niektóre ze sprzedawanych przez nie produktów jest zgodny z zasadami Fair Trade ustanowionymi przez tę organizację (WFTO, 2024a).

WFTO sformułowało 10 takich zasad:

- 1) **Szansa dla wykluczonych producentów** – tworzenie możliwości rozwoju dla producentów w niekorzystnej sytuacji ekonomicznej;
- 2) **Przejrzystość i odpowiedzialność** zarządzania i stosunków handlowych;
- 3) **Sprawiedliwość w handlu – praktyki Sprawiedliwego Handlu**, np. troska o dobro społeczne, ekonomiczne i ekologiczne drobnych producentów; przedpłaty, długoterminowe stosunki handlowe;
- 4) **Godziwa zapłata – zapłata sprawiedliwej ceny**, tzn. uzgodnionej poprzez dialog i współuczestnictwo i pokrywającej koszty produkcji odpowiedzialnej społecznie i środowiskowo;
- 5) **Zakaz pracy dzieci i wszelkich form nowoczesnego niewolnictwa**, np. pracy przymusowej;
- 6) **Zakaz wszelkiej dyskryminacji** – równość płci i wolność działalności zawodowej;
- 7) **Zapewnienie godnych warunków pracy**, m.in. zdrowe i bezpieczne środowisko pracy, odpowiednie godziny pracy;
- 8) **Budowanie potencjału drobnych wytwórców** – podnoszenie kwalifikacji i rozwój samodzielności producentów;
- 9) **Promowanie Sprawiedliwego Handlu** przez m.in. udzielanie klientom informacji o ruchu, produktach i warunkach produkcji;
- 10) **Działania na rzecz klimatu i ochrona środowiska naturalnego** – promowanie i wspieranie przyjaznych dla środowiska metod produkcji (PSSH, 2024; Śliwińska, 2024, s. 15–16; WFTO, 2024a).



Przedsiębiorstwa te można określić mianem *born sustainables* (Śliwińska, 2022a, s. 41, 61–65), gdyż powstały one właśnie po to, by realizować cele Sprawiedliwego Handlu. Podnoszą one poprzeczkę dla realizacji celu społecznego przez rynek również dlatego, że niejednokrotnie robią dla najuboższych i zmarginalizowanych producentów znacznie więcej, niż jest to wymagane przez certyfikaty produktowe. Przykładem takich przedsiębiorstw są: Cafe' direct and Divine (UK), Equal Exchange (USA), GEPA (Niemcy), Fairtrade Original (NL) czy CTM Al-tromercato (Włochy).

Członkowie WFTO są oceniani i poddawani audytom w ramach Systemu Gwarancji (GS) WFTO, który stanowi międzynarodowy system certyfikacji modeli biznesowych stawiających na pierwszym miejscu interesy pracowników, rolników i rzemieślników. Pomyślnie przejście procesu weryfikacji GS uprawnia organizację do stosowania na swoich produktach oznakowania Guaranteed Fair Trade, która informuje nabywców i konsumentów, że organizacja przestrzega standardów Sprawiedliwego Handlu i podporządkowuje wszystkie wymiary swojej działalności tej idei (WFTO, 2024b).

## Podsumowanie

Sprawiedliwy Handel, rozumiany zarówno jako ruch społeczny, jak i rynek produktów Fair Trade, odgrywa istotną rolę w transformacji gospodarki w kierunku zrównoważonej gospodarki rynkowej, gdyż wprowadza na rynek takie wartości jak odpowiedzialność, altruizm i solidarność. Z jednej strony organizacje Sprawiedliwego Handlu podejmują wiele akcji społecznych ukierunkowanych na uświadamianie społeczeństwa, a więc konsumentów i polityków, na temat wyzwań globalnych i możliwości przeciwdziałania im zarówno dzięki odpowiedzialnym decyzjom konsumenckim, jak i tworzeniu pewnych odgórnych regulacji sprzyjających realizacji celów zrównoważonego rozwoju. Z drugiej strony, samo istnienie tego rynku wpływa na podnoszenie świadomości wszystkich uczestników rynku, dzięki chociażby reklamom produktów Fair Trade, które ukazują, na czym polega społecznie odpowiedzialna produkcja i jakim problemom próbuje się przeciwdziałać za pomocą zrównoważonych modeli biznesu, takich jak np. przedsiębiorstwa Sprawiedliwego Handlu (punkt 4) czy stosowanie certyfikatów produktowych Sprawiedliwego Handlu (punkt 3).

Rozproszony i hybrydowy charakter rynku Fair Trade powoduje wiele efektów *spillover* (Śliwińska, 2024) sprzyjających rozprzestrzenianiu się idei zrównoważonego rozwoju, szczególnie aspektów związanych z celami Sprawiedliwego Handlu, w całej gospodarce. Działania oddolne i podnoszenie świadomości konsumentów, którzy w coraz większym stopniu zaczynają oczekiwać zrównoważonych metod

produkcji, są bardzo istotne, zwłaszcza że mimo tworzenia coraz większej liczby regulacji odgórnych obejmujących kryteria zrównoważonego rozwoju, nie da się uregulować wszystkich jego aspektów, a przestrzeganie dotychczasowych norm i tworzenie nowych zależy od poziomu świadomości społecznej.

## Bibliografia

- Bales, K. (2004). *Disposable people: new slavery in the global economy* (Revised ed.). University of California Press.
- Bales, K. i Cornell, B. (2008). *Slavery today*. Groundwood Books.
- Caparrós, M. (2020). *Hunger: The oldest problem*. Melville House Publishing.
- Chancel, L., Piketty, T., Saez, E., Zucman, G. (2022). *World inequality report 2022*. World Inequality Lab. <https://wir2022.wid.world>
- Commerce Équitable France, FWP, FairNESS, Forum Fairer Handel, Arnold, N., Bennett, E., Blendin, M., Brochard, M., Carimentrand, A., Coulibaly, M., De Ferran, F., Durochat, E., Gautrey, G., Geffner, D., Leysse, C., Lorenz, J., Maisonhaute, J., Pulsen, O., Ripoll, J., ... i Stoll, J. (2020). *International guide to fair trade labels*. Edition 2020. <https://fairworldproject.org/wp-content/uploads/2019/12/international-Guide-to-Fair-Trade-Labels-2020-Edition.pdf>
- Dalvai, R. (2012). *The metamorphosis of fair trade*. Fair World Project. [https://fairworldproject.org/wp-content/uploads/2012/09/FWP\\_Fall\\_publication\\_2012\\_\\_Page\\_08-09.pdf](https://fairworldproject.org/wp-content/uploads/2012/09/FWP_Fall_publication_2012__Page_08-09.pdf)
- Ehrlich, S. D. (2018). *The politics of fair trade. Moving beyond free trade & protection*. Oxford University Press.
- Fairtrade International. (2024). *Aims of the Fairtrade standards*. <https://www.fairtrade.net/standard/aims>
- Fairtrade Polska. (2024). *Główne zalety Fairtrade*. <https://www.fairtrade.org.pl/fairtrade/glowne-zalety-fairtrade/#acc2>
- FAO (UN Food and Agricultural Organization). (2022). *The state of food security and nutrition in the world 2022*. <https://www.fao.org/newsroom/detail/un-report-global-hunger-SOFI-2022-FAO/en>
- FTAO (Fair Trade Advocacy Office). (2019). *Localising the Sustainable Development Goals (SDGs) through Fair Trade – toolkit*. <https://fairtrade-advocacy.org/wp-content/uploads/2020/03/Localising-SDGs-Fair-Trade-toolkit-FTAO.pdf>
- Hudson, I., Hudson, M. i Fridell, M. (2013). *Fair trade, sustainability and social change*. Palgrave Macmillan.
- LeBaron, G. (2020). *Combatting modern slavery. Why labour governance is failing and what we can do about it*. Wiley & Sons.
- Linton, A. (2012). *Fair trade from the ground up: new markets for social justice*. University of Washington.
- Międzynarodowa Karta Sprawiedliwego Handlu. (2018). <https://www.sprawiedliwyhandel.pl/wp-content/uploads/2018/09/PL-FT-CHARTER-screen.pdf>

- Milanovic, B. (2016). *Global inequality: A new approach for the age of globalization*, Harvard University Press.
- Piketty, T. (2014). *Capital in the twenty-first century*. Harvard University Press.
- PSSH (Polskie Stowarzyszenie Sprawiedliwego Handlu). (2024). *10 zasad Sprawiedliwego Handlu*. <https://www.sprawiedliwyhandel.pl/zasady-fair-trade-10-zasad-sprawiedliwego-handlu-wfto/>
- Ribeiro-Duthie, A. C., Gale, F. i Murphy-Gregory, H. (2020). *The innovation of the fair trade movement to foster sustainability aims*. Proceedings of the World Symposium on Sustainability. [https://portaldeperiodicos.animaeducacao.com.br/index.php/gestao\\_ambiental/article/download/9223/5124/23102](https://portaldeperiodicos.animaeducacao.com.br/index.php/gestao_ambiental/article/download/9223/5124/23102)
- Sadekin, M. N., Aktar, M. A. i Alam M. M. (2021). Contribution of Fair Trade in sustainable development. W: W. Leal Filho i in. (red.), *Reduced inequalities: Encyclopedia of the UN sustainable development goals*. Springer.
- Siddharth, K. (2017). *Modern slavery: A global perspective*. Columbia University Press.
- Śliwińska, M. (2022a). Towards sustainable markets and sustainable business models – New trends in building competitive position. W: R. Śliwiński i Ł. Puślecki (red.), *Competition, strategy, and innovation. The impact of trends in business and the consumer world* (s. 35–72). Routledge.
- Śliwińska, M. (2022b). Fair Trade and the new postcovid reality of the third decade of the 21st century. *Ekonomista*, 2022(3), 326–348.
- Śliwińska, M. (2024). *Fair Trade and sustainable development. Dispersed hybrid markets*. Routledge.
- Tallontire, A. i Anderson, M. (2020). Guest editorial: Special issue on Fair Trade and the sustainable development goals. *Food Chain*, 9(1), 1–7.
- WEF (World Economic Forum). (2023). *Global risks report 2023*, <https://www.weforum.org/reports/global-risks-report-2023>
- WFTO (World Fair Trade Organization). (2024a). *Our 10 Fair Trade principles*. <https://wfto.com/our-fair-trade-system/our-10-principles-of-fair-trade>
- WFTO (World Fair Trade Organization). (2024b). *Our guarantee system*. <https://wfto.com/our-fair-trade-system#our-guarantee-system>